

Breindrijverij

(1) Is economie een harde wetenschap of deel van de humaniora¹⁾? In dat voortdurende debat lijkt een nieuwe ronde aangebroken. In de
5 macro-economische modellen zijn mensen rationele, individualistische egotrippers – noodzakelijke veronderstellingen voor de wiskundige optimalisatietechnieken die de modellen
10 hun wetenschappelijke status geven. Een mooi staaltje van *physics envy*²⁾.

(2) Het alternatief voor de homo economicus³⁾ is een gedragsmodel dat de mens- en geesteswetenschappen
15 wel serieus neemt. Volgens dat model worden beslissingen genomen op basis van groepsnormen, autoriteit en sociaal bepaalde beeldvorming. Wie een woekerpolis⁴⁾ kocht, deed
20 dat omdat de experts zeiden dat het goed was en omdat iedereen het deed. Dat (bijna) niemand dat nu meer doet, komt door een maatschappelijk debat dat onze groepsnormen bijstelde. Individueel rekenwerk of ratio heeft daar bar weinig
25 mee van doen.

(3) Onder invloed van de financiële crisis lijkt de homo economicus eindelijk op zijn retour. Maar het alternatief dat opdoemt in de vakliteratuur is een ander dan gehoopt. Het is de mens als grijze kwab. In de *American Economic Review* kun je nu brein-
30 scans tegenkomen. Wij zijn ons brein, niet als prikkelende boektitel, maar als wetenschappelijk werkmodel. Economen proberen zo opnieuw aan te haken bij de harde
40 wetenschap.

(4) De neurowetenschappen maken inderdaad adembenemende vooruit-

gang, maar de toepassingen daarbuiten zijn veelal reductionisme van
45 een soort dat we vaker gezien hebben in de menswetenschappen – op z'n minst drie keer in de afgelopen eeuw. Marxisten, freudianen en neodarwinisten brachten de mens respectievelijk terug tot zijn arbeid en
50 kapitaal, tot seks en vadermoord en tot zijn zelfzuchtige genen. De populariteit van deze modellen bleef niet zonder gevolgen voor ons zelfbeeld.
55 We gingen ons gedrag in de jaren zestig bespreken in termen van klassenbewustzijn – en als dat niet evident was, dan maar vals klassenbewustzijn: zo kunnen reductionistische modellen alles verklaren. Op
60 dezelfde manier kun je nog steeds termen als trauma, verdringing en neuroses bij de kapper horen, en geloven velen dat wat ze doen eigenlijk door de verspreidingsdrift van hun
65 genen gedictieerd wordt. De nieuwste loot aan de reductionistische boom lijkt nu de breindrijverij.

(5) De breindrijvers bedoelen met
70 mijn brein 'ik'. Maar dat mag je niet meer zeggen als je wetenschappelijk wilt praten. Het zelf, leren ons de breindrijvers, is immers een constructie van ons brein, een illusie. Dat is
75 echter geen conclusie uit de wetenschap, maar een drogreden waar ook de marxisten, freudianen en de neodarwinisten dol op zijn. Allemaal grijpen ze een inzicht in ons gedrag
80 aan om te beweren dat daarmee ook alles is gezegd – niet alleen over ons gedrag, maar over onszelf. Ons zelf bestaat dan niet meer. Het moet vervangen worden door klasse, seks,

85 gen of breinkwab.

(6) Dit is alleen hierom al slechte wetenschap, omdat er heel veel waarnemingen, data dus, simpelweg genegeerd worden, zoals roman-
90 schrijfster en essayiste Marilynne Robinson opmerkte. Een enorme hoeveelheid alledaagse ervaring en literatuur suggereert dat mensen een innerlijk en een zelf hebben waarnaar
95 ze handelen. Het lijkt dus logisch dat de sociale, historische aard van het menselijk zelf aan de basis van de wetenschappelijke verklaring van
gedrag ligt, ook van economisch
100 gedrag. Wel grappig dat Robinson, gigant van de humaniora, dit aan de adepten van harde wetenschap moest uitleggen. Grappig, en ook veelzeggend: de menswetenschappen
105 ontsproten in reductionisme zonder de inzichten uit de geesteswetenschappen.

(7) Ontdekken dat gevoelens van angst en geluk samenhangen met
110 activiteit in bepaalde delen van het brein is indrukwekkende wetenschap. Ontkennen dat mensen wezens zijn die op dat geluk en die frustratie reflecteren, en dat die zelfreflectie op
115 een zelf duidt, en dat die interpretatie ons gedrag beïnvloedt – dat is slech-

te wetenschap. Het ontkennen van de realiteit is dat altijd. Het maakt economie bovendien irrelevant voor
120 de meeste economische vraagstukken. Het is onwaarschijnlijk dat breinkennis een wezenlijke bijdrage (dus geen freudiaanse cirkelredeningen) gaat leveren aan ons begrip
125 van de opkomst van protectionisme, de groei van private schulden, of de gevolgen van nieuwe bedrijven als Uber en Airbnb.

(8) Waarom komt de nieuwste hype in de economie toch weer uit de natuurwetenschappen en niet uit de geesteswetenschappen? De economische wetenschap gaat nu van
130 *physics envy* naar *neuro envy*⁵⁾. De invloedrijke Britse econoom Keynes karakteriseerde de goede econoom als iemand die de wiskundige, historicus, politicus en filosoof in één
135 persoon verenigt (twee van de vier zijn geesteswetenschappers). Hij ging daarbij in tegen een voorstelling van de economie als de *dismal science*⁶⁾, die ons steevast als overgedetermineerde vrekken voorstelt.
140 Laten we hopen dat de ene versimpeling nu niet door de andere vervangen wordt.

naar: Dirk Bezemer

uit: www.groene.nl, 30 augustus 2017

noot 1 De humaniora, of menswetenschappen, zijn de wetenschappen die menselijk gedrag bestuderen, zoals sociologie, psychologie, rechten en criminologie. De menswetenschappen nemen een middenpositie in tussen de geesteswetenschappen (de alfa- en cultuurwetenschappen, zoals taal- en cultuurstudies, filosofie en geschiedenis) en de bètawetenschappen (zoals de natuurwetenschappen, medische wetenschappen en wiskunde).

noot 2 *physics envy*: jaloezie vanuit andere wetenschappen op de exacte methoden en werkwijzen van de bètawetenschappen

- noot 3 'homo economicus': een mensbeeld waarin de mens vooral gericht is op de bevrediging van zijn behoeften op efficiënte, rationele of logische wijze
- noot 4 Een woekerpolis is een beleggingsverzekering met verborgen hoge kosten voor de consument.
- noot 5 *neuro envy*: jaloezie vanuit andere wetenschappen op de methoden en werkwijzen van de neurowetenschappen
- noot 6 De term *dismal science* verwijst naar een typering van economie als een sombere, akelige wetenschap door de Schotse filosoof, schrijver en geschiedkundige Thomas Carlyle (1795-1881).

Tekst 4

Denkfout

(1) Hoor en wederhoor is een klassiek streven in de journalistiek: belicht twee kanten van een verhaal, geef beide partijen een stem. Dat is een vorm van journalistieke *fairness*¹⁾, die op het eerste gezicht garant staat voor evenwichtige berichtgeving. Maar die betachte evenwichtigheid kan omslaan in haar tegendeel. Door beide partijen een gelijke stem te geven, kan een controverser evenwichtiger overkomen dan ze is.

(2) Neem de klimaatdiscussie. Dat onze planeet versneld opwarmt door de productie van broeikasgassen, staat onder experts niet ter discussie. Als in een paneldiscussie over klimaatwetenschap zowel een klimaatrealist als een klimaatontkenner mag aanschuiven, dan suggereert dat ten onrechte dat beide perspectieven op gelijke voet staan. Er ontstaat een schijnbalans.

(3) Soms is zo'n schijnbalans het ongelukkige resultaat van een nobel streven. Vaak komt de buitenproportionale aandacht voor minderheidsposities niet voort uit goede bedoelingen, maar uit sensatiezucht. Die sensatiezucht hoeft niet eens door men-

sen te zijn aangewakkerd: daar draagt ook artificiële intelligentie aan bij. Guillaume Chaslot, een programmeur die meeschreef met het algoritme waarmee YouTube video's aanbeveelt, voerde onlangs een experiment uit: hij onderzocht welke video's kijkers te zien krijgen wanneer ze, na hun eerste zoekopdracht, de aanbevelingen van YouTube blijven volgen.

(4) Het YouTube-algoritme heeft een sterke hang naar video's die alternatieve feiten en complottheorieën propageren. Nadat je een zoekopdracht over de opwarming van de aarde hebt ingevoerd, gaat het merendeel van de video's die YouTube aanbeveelt over de vraag of klimaatverandering een hoax is.

(5) YouTube's aanbevelingsalgoritme is erop gericht om per video de kijkersduur te maximaliseren, en over het algemeen blijven kijkers langer hangen bij samenzweringsvideo's – hoe buitenissiger, hoe beter. Zo doen video's over de vraag of de aarde plat is, of de paus is bezeten door de duivel en of Michelle Obama eigenlijk een man is, het op YouTube buitengewoon goed.